

3

ЗАГАЛЬНИЙ НЕДОРОЗВИТОК МОВЛЕННЯ – складне мовленнєве порушення, що проявляється в недостатній чи повній несформованості всіх складових мовленнєвої діяльності (фонетико-фонематичної, лексичної, граматичної) на імпресивному та / чи експресивному рівні, а також тих функцій та операцій, які забезпечують засвоєння мови (зокрема, мисленнєвих функцій та операцій, функцій сприймання, уваги, пам'яті та контролю різних модальностей), внаслідок дії шкідливих екзогенних і / чи ендогенних факторів на різних етапах розвитку (пренатальному, натальному, постнатальному). Найчастіше ЗНМ спостерігається при алалії, дизартрії, ринолалії (див. Алалія, Дизартрія, Ринолалія).

Виокремлено три рівні ЗНМ: перший свідчить про наявність у дитини (після трирічного віку) лише зародків побутового мовлення, другий, більш високий, – про появу загальнозживаних слів і аграматичних речень, третій – про практично сформоване розгорнуте фразове мовлення лише з окремими прогалинами в розвитку звуковимови, словникового запасу та граматичної будови (Р. С. Левіна, 1969). У 2000 р. було введено четвертий рівень ЗНМ – так званий нерізко виражений загальний недорозвиток мовлення, що діагностується після шести років і характеризується поодинокими лексико-граматичними помилками (Т. Б. Філічева).

Корекційна робота при ЗНМ проводиться комплексно і здійснюється в

тісній співпраці фахівців (вихователь / учитель, учитель-логопед, практичний психолог, музичний керівник, інструктор з фізичної культури) і батьків дитини. Вітчизняні корекційні програми (Ю. В. Рібцун, Є. Ф. Соботович, Л. І. Трофименко) враховують сучасні наукові уявлення про механізми та структуру мовленнєвих порушень у дітей.

Літ.: 1. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: прогр.-метод. комплекс. К.: Освіта України, 2011. 292 с. 2. Соботович Є. Ф. Формування правильного мовлення у дітей з моторною алалією. – К.: ГКП. 3. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ. К.: Актуальна освіта. 2007. 120 с.

Юлія Рібцун

ЗАЇКАННЯ (від лат. *balbuties* – запинання) – поліморфний розлад мовлення, порушення комунікації у вигляді дискоординації плавності, ритму, виникнення окремих запинань, повторів ряду звуків і складів внаслідок мовленнєвих судом через перенапруження чи стреси (див. Порушення мовлення, Судоми). 3. більше проявляється в самостійному, значно менше – у відображеному та спряженому мовленні (див. Відображене мовлення, Спряжене мовлення). При 3. часті супутні рухи, використання емболів (див. Ембол мовленнєвий, Хитрощі).

Афатичне 3. – запинання в мовленні з повторенням початкового звука на

тлі уповільненого мовлення при афазії (див. Афазія).

Індуковане З. (від лат. *induco* – обумовлення) – розлад, спричинений пасивною (за наслідуванням) або активною (цілеспрямоване копіювання) психічною індукцією.

Клонічне З. характеризується короткочасними повтореннями першого складу чи звука слова («те-те-телефон»).

Неврозоподібне (органічне) З. (див. Неврозоподібне заїкання).

Невротичне (функціональне) з. (див. Логоневроз).

Рецидивуюче З. (від лат. *recidivus* – повертатися) – розлад, який з'являється повторно після тривалого періоду вільного плавного мовлення без запинань.

Тонічне З. проявляється сильними тривалими скороченнями м'язів і супроводжується раптовими паузами, після яких відбувається ніби вибух повітря із напруженим промовлянням слова («м_ машина»).

Хвилеподібне З. виражається то в посиленні, то в послабленні прояву розладу, але повністю ніколи не зникає.

З. знаходить своє вираження не лише в усному мовленні, а й на письмі: неохайний, дискоординований почерк із сильним натисканням на ручку чи олівець, розтягування слів із повторенням складів, літер, їх фрагментів.

Відразу після виникнення З. вводять «режим мовчання» – спілкування пошепки зводить нанівець виникле нервово-перезбудження, що нормалізує стан мовлення. Логокорекція є важливою частиною комплексної роботи з подолання З. (поряд із лікуванням у невролога, заняттями з практичним

психологом) і передбачає репродуктивне мовлення, виконання вправ з логоритміки, уникнення психоемоційного напруження та інформаційного навантаження.

Літ.: 1. Рібцун Ю. В. Диференційна діагностика заїкання. Професійний довідник учителя-логопеда ДНЗ. Х.: ВГ Основа. 2012. С. 90–101. 2. Юрова Р. А., Вітер Т. Г., Казьміна А. І., Щолокова А. В. Методичний посібник із подолання заїкання (для логопедів, учителів, батьків, осіб, які мають заїкання): навч. видання. К.: Центр патології мовлення, 2007.

Юлія Рібцун

ЗАСЕНКО В'ЯЧЕСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ (1951 р. н.) – відомий український вчений у галузі спеціальної педагогіки і спеціальної психології, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, Заслужений діяч науки і техніки України.

У 1972 році з відзнакою закінчив Київський державний педагогічний інститут імені М. Горького (нині УДУ імені М. П. Драгоманова) зі спеціальності «Сурдопедагогіка». Трудову діяльність розпочав вихователем та вчителем історії спеціальної школи № 6 для глухих дітей м. Києва.

З 1974 по 1977 рік – аспірант Науково-дослідного інституту педагогіки (нині Інститут педагогіки НАПН України).

З 1977 по 1991 рік – молодший науковий, науковий та старший науковий співробітник лабораторії сурдопедагогіки цього ж інституту.

Протягом 1991–1994 років перебував у докторантурі.